

Banit Olga
Instytut Edukacji i Edukacja Dorosłych
Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy
e-mail: olgabanit@mail.ru

Aktualne problemy edukacji na Ukrainie w obliczu zmian cywilizacyjnych

Zmiany cywilizacyjne zachodzące na świecie powodują wzrost znaczenia edukacji w życiu społeczeństwa całego państwa, ale również indywidualnych obywateli, ponieważ działalność współczesnego człowieka staje się coraz silniej ukierunkowana na edukację. Jakość życia w społeczeństwie informacyjnym zależy przede wszystkim od zwiększenia zdolności adaptacyjnej ludzi i usprawnienia wszystkich dziedzin życia, natomiast na rozwój narodu wpływa głównie potencjał intelektualny oraz poziom rozwoju jednostki.

Obecnie, bardziej niż kiedykolwiek, postęp społeczny wyznaczany jest przez poziom rozwoju jednostki. Właśnie ten czynnik stanowi kluczowy element dla dalszego postępu edukacyjnego. Dla społeczeństw, które chcą być konkurencyjne, zorientowane na przyszłość, oświata i nauka stają się najbardziej kluczowymi obszarami życia.

W ostatnim czasie kwestia zmian w edukacji poddawana jest ciągle ocenie publicznej. Omawiane są poszczególne aspekty działalności edukacyjnej, proponuje się różne innowacje, często jednak można dostrzec brak precyzji i niedoskonałość tych propozycji. Na Ukrainie wzrosła, jak słusznie zauważył Prezes Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych V. Kremień (2012), potrzeba zmiany jakościowej w edukacji. Zwraca on uwagę na główne obszary edukacji, które wymagają zmiany.

Po pierwsze: Ludzkość weszła w nowy typ cywilizacji – innowacyjny. Wymaga to określenia nie tylko nowego celu kształcenia, ale także redefinicji funkcji procesu edukacyjnego.

Po drugie: Współczesna cywilizacja rozszerzyła znacznie środowisko komunikacji, w którym ludzie żyją i rozwijają się. Trzeba wprowadzić zmiany w edukacji, przekształcić formę zaangażowania jednostki w proces uczenia się. Autorytarną, represyjną pedagogikę należy zastąpić demokratyczną pedagogiką tolerancji.

Po trzecie: Rozwój ludzkości stał się globalny, co czyni konkurencyjnym tylko tego człowieka, który jest zdolny do pracy, komunikacji i interakcji w przestrzeni międzynarodowej. Dlatego już w szkole trzeba rozwijać zdolność do nauki i pogłębiać ją w ciągu całego życia oraz stosować wiedzę jako podstawę działalności praktycznej, która koncentruje się na maksymalnej samorealizacji jednostki.

Po czwarte: Nowe czasy wymagają korelacji systemów wartości. Dzisiaj uczniowie powinni kierować się wartościami uniwersalnymi, które pomogą ludzkości wyjść z kryzysu.

Po piąte: Świat współczesny nie tylko postawił nowe cele przed oświatą, ale także stworzył dla niej nowe perspektywy. Dlatego głównym celem zarówno uczniów, jak i nauczycieli jest przyswojenie i wykorzystanie nowoczesnych technologii informacyjnych.

Po szóste: Główną ideą nowoczesnej edukacji jest idea homocentryzmu, który zapewnia maksymalne zbliżenie edukacji i wychowania każdego dziecka do jego indywidualnych możliwości, zainteresowań, umiejętności. Takie podejście pozwoli nauczycielowi rozwinąć umiejętności i talenty każdego ucznia, w celu ułatwienia mu maksymalnej samorealizacji. Jest to koniecznym warunkiem indywidualnego szczęścia i dynamicznego oraz spójnego postępu społecznego.

Przeanalizujemy dokładniej każdy z wymienionych powyżej punktów.

Jedną z cech współczesnego systemu edukacji jest współistnienie dwóch strategii nauczania – tradycyjnej i innowacyjnej. Określenia „konwencjonalne (normatywne) nauczanie” i „innowacyjne nauczanie” proponowane są przez grupę naukowców w referacie Klubu Rzymskiego (1978), który zwrócił uwagę świata na niedoskonałość zasad tradycyjnego nauczania, które nie potrafią sprostać wymaganiom edukacyjnym współczesnego społeczeństwa i nie rozwijają zdolności poznawczych jednostki (Химинець, 2007). Grupa naukowców interpretowała innowacyjne nauczanie jako proces oraz rezultat działalności naukowej i edukacyjnej, która zachęca do zmian w kulturze i środowisku społecznym. Nauczanie to koncentruje się na tworzeniu indywidualnej gotowości do dynamicznych zmian w społeczeństwie poprzez rozwój umiejętności, kreatywność, różne formy myślenia oraz zdolność do aktywnej współpracy z innymi ludźmi.

Takie podejście skłania społeczeństwo do kulturowego i społeczno-gospodarczego rozwoju. Hymyнець V. (2007) definiuje innowacyjne nauczanie jako zorientowaną na dynamiczne zmiany w świecie nauki działalność edukacyjną, opartą na kreatywności, twórczym podejściu, rozwoju różnych form myślenia i szeroko rozumianych w tym pojęciu zdolnościach adaptacyjnych jednostki. Szczególnymi osobliwościami innowacyjnego nauczania nazywa otwartość na zmiany w przyszłości, zdolność przewidywania i prognozowania na podstawie stałego przewartościowywania istonych celów oraz ukierunkowania na aktywne i konstruktywne działania w sytuacjach, które wymagają szybkiego wprowadzenia zmian.

Innowacje, według E. Podolskiej (2009), wymagają wprowadzenia wcześniej utworzonych wzorów czy modeli w pewne sfery działalności. W rozwiniętej strukturze społecznej nowości różnego typu stale się pojawiają, ale nie wszystkie z nich są w stanie przejść przez „filtr” społecznej akceptacji. Innowacjami stają się tylko te nowości, które otrzymują „społeczną aprobatę”

i uznanie, zostają włączone do ogólnego masywu kultury, by z czasem wejść w jego strukturę jako nieodłączne składniki organiczne.

Innowacje, które pojawiają się w określonej dziedzinie życia, w taki czy inny sposób dotyczą również innych sfer społecznych, tworząc „efekt fali”. Na przykład, ciągle innowacje produkcyjne podejmowane w krajach uprzemysłowionych, prowadzą do zmian jakościowych w strukturze siły roboczej, co z kolei zmienia społeczno-gospodarczą warstwę społeczeństwa i unowocześnia sferę kultury i edukacji.

Edukacja ze względu na swoją formę, metodę i znaczenie, nie jest zakorzenionym, niezmiennym zjawiskiem, ponieważ cały czas reaguje na nowo powstające potrzeby społeczeństwa i ciągle rosnące wymagania, co do rozwoju ludzkości. Jednak aktualizowanie edukacyjno-wychowawczej działalności z różnych powodów często nie może nadążyć za tempem rozwoju cywilizacyjnego i wymaganiami społecznymi odnośnie oświaty. Przez długi czas, zwłaszcza w początkowej fazie rozwoju społecznego, problem ten nie był tak wyraźny jak w industrialnej i postindustrialnej (informacyjnej) epoce. Jego nasilenie nastąpiło pod koniec XX wieku na skutek ogromnego przełomu w rozwoju naukowym i technologicznym oraz radykalnej zmiany tradycyjnych wyobrażeń o świecie, życiu i jego wartości oraz o przyszłości cywilizacji.

Poprzez pojęcie innowacyjny rozwój oświaty Hymyneć V. rozumie szereg opracowanych, wdrażanych rozporządzeń organizacyjnych, treściowych zmian odpowiadających nowym wymogom i dostosowanie do nich warunków niezbędnych do budowania innowacyjnego potencjału systemu edukacji. Taki złożony proces psychologiczno-pedagogiczny wymaga precyzyjnie zaplanowanych działań systematycznych ze strony wszystkich placówek oświatowych, które razem tworzą podstawę polityki innowacji.

Według współczesnej nauki psychologiczno-pedagogicznej nowymi w pedagogice są nie tylko idee, koncepcje, metody i technologie, które jeszcze nie były wykorzystywane, ale również szereg tych poszczególnych elementów pedagogicznego procesu, które dają możliwość skutecznego rozwiązania problemu samorozwoju i twórczego kształcenia jednostki.

Dynamika współczesnego rozwoju cywilizacyjnego, prognozowanie jego perspektyw prowadzi do wniosku, że system edukacyjny, placówki oświatowe, kadra nauczycielska i pedagodzy, którzy pomijają w swojej działalności innowacyjne podejście, nie tylko odstąpią od procesów i tendencji społecznych, ale również spowodują tworzenie się osobowości oraz pokolenia, wcześniej zaprogramowanego na autsajderską postawę intelektualną, duchową i społeczną. Pedagodzy o przestarzałej wiedzy są obojętni na wartości poznawcze i wykorzystanie w swojej pracy nowych form działania, przez to wywołują podobny stosunek do nauki u swoich uczniów, z których mało kto będzie w stanie zostać człowiekiem sukcesu.

Dlatego też współczesna edukacja stoi przed dwoma najważniejszymi zadaniami: rozwijaniem innowacyjnego sposobu myślenia uczniów

i rozwijaniem u nich innowacyjnego sposobu zachowania. Biorąc pod uwagę rosnącą konkurencję w różnych dziedzinach życia koniecznym warunkiem dla przetrwania i rozwoju jednostki staje się innowacyjny sposób myślenia, który stanowi charakterystyczną dla człowieka postawę, pozwalającą aktywnie postrzegać i oceniać świat zewnętrzny. Sposób ten powiązany jest z koniecznością ciągłego rozwoju, poznawania nowych możliwości i wchodzenia z nimi w interakcje. Innowacyjny sposób myślenia E. Podolska opisuje jako specyficzne podejście do organizacji działalności, a nie zbiór gotowych wniosków dotyczących metod wdrażania innowacji. Taki sposób myślenia jest źródłem kultury innowacyjności, której sfera normatywno-wartościowa łączy najbardziej znane w danym społeczeństwie wyobrażenia o typach postaw i ich realizacjach.

Poprzez termin „innowacyjne zachowanie” Podolska E. rozumie aktywny typ zachowania indywidualnego lub zbiorowego, związanego z systematycznym oswajaniem przez jednostkę nowych metod działalności w różnych sferach życia społecznego lub tworzeniem nowych obiektów kultury materialnej i duchowej.

Innowacyjne zachowanie, które jest głównym sposobem społecznego wprowadzenia innowacji i odnosi się do aktywnych typów zachowań, stanowi główną metodę rozwoju jednostki, zbiorowości i wspólnoty. W warunkach funkcjonowania społeczno-gospodarczego otrzymywania pracy i prawa zmiany pracy, a także ich „katalizatora” – prawa konkurencji, zachowanie innowacyjne sprzyja szerokim możliwościom legalnego rozwoju.

Trzeba zauważyć, że w środowisku autorytarnym istnieje ryzyko transformacji zachowania innowacyjnego w pseudo-innowacyjne. Dziś w szkole można zauważyć przykłady nielegalnych lub na wpół legalnych modeli behawioralnych, które odpowiadają prawdziwym interesom danego podmiotu społecznego i dostarczają mu możliwość indywidualnego przeżycia przy zachowaniu autonomii i względnej niezależności od regulowania jego działalności.

Oczywiście tradycyjna szkoła jest orientowana na przekazywanie wiedzy i umiejętności z pokolenia na pokolenie, od nauczyciela do ucznia, więc nie nadąża za tempem wzrostu. Dużo wiedzy, którą opanowują uczniowie, ludzkość osiągnęła 200-400 lat temu. Współczesna szkoła w zbyt małym stopniu rozwija umiejętności i zdolności, które wymagają od absolwentów do własnego samostanowienia w świecie zglobalizowanym i bardzo szybko się zmieniającym. Natomiast absolwenci muszą podejmować świadome decyzje dotyczące swojej przyszłości, być aktywnymi, konkurencyjnymi i mobilnymi na rynku pracy. Główne wady tradycyjnego systemu edukacji są wygenerowane przez jej niezdolność i niechęć dzieci do uczenia aktywnego, niesformowany cennie stosunek do rozwoju własnego, edukacji i społeczeństwa w ogóle.

W związku z tym przed edukacją rodzi szereg zadań. Wśród głównych Hymyńec V. wyznacza następujące:

- zostawić w przeszłości autorytarną, represyjną pedagogikę i przejść do pedagogiki tolerancji;
- uchwalić w instytucjach edukacyjnych atmosferę wzajemnego szacunku i poszanowania do tych, którzy uczą i tych, którzy uczą się;
- zmienić relacje (podmiot-przedmiot) między nauczycielem i uczniem do przedmiot-przedmiot, gdzie obie strony będzie aktywny i energiczny (Химинець, 2007).

Kształtowanie się odnowionej edukacji przewiduje naturalne procesy rozwoju praktyki pedagogicznej, celowy administracyjny wpływ na system zarządzania przygotowaniem i przekwalifikowaniem kadr, znaczące korekty treści, stylu działalności instytucji pedagogicznych (wychowawcy, nauczyciela, wykładowcy), czyli przejście systemu oświatowego do funkcjonowania oświaty na nowych zasadach organizacyjnych, psychologicznych i pedagogicznych. Niezadowolenie z jakości edukacji w praktyce, uświadomienie konieczności reformowania placówek edukacyjno-wychowawczych determinują zapotrzebowanie na odnowę zawodowego przygotowania, stylu zawodowej działalności pedagoga. Szczególnie znaczące jest kształtowanie kompetencji, umiejętności osobiste i zawodowe, zdolność do życia i pracy w innowacyjny sposób: przyjąć i zrozumieć nowe, opanować innowacyjną sytuację.

Profesjonalizacja nauczycieli i wdrożenie ich do innowacyjnych wymogów pracy jest niemożliwe bez twórczego samookreślenia, w którym główną rolę odgrywa zabezpieczenie nowej jakości edukacji.

Według V. Kremienia w edukacji trzeba zmienić sposób włączania jednostki w proces edukacyjny. Aby zmienić relację podmiot-przedmiot zachodzącą między tymi, którzy nauczają i tymi, którzy uczą się, na taką w której obaj uczestnicy procesu nauczania-uczenia się aktywnie, podejmują równoprawne współdziałanie i nawzajem, wchodzą w interakcje. To, co jest potrzebne i edukacji, i społeczeństwu: to stabilna demokracja. Może ona być tylko tam, gdzie są krytycznie nastawieni ludzie – wyznawcy wartości demokratycznych, niezdolni do życia w autorytarnym środowisku (Kremień, 2012).

Korzystanie z nowych technologii pedagogicznych jest związane z odrzuceniem wielu stereotypów edukacji tradycyjnej z zachowaniem wszystkiego, co najlepsze z wypracowanych przez pedagogikę treści. W związku z tym aktualnymi stają się problemy opracowania nowych treści, metod i środków nauczania, znacznego pogłębienia teoretycznej bazy wiedzy, wzmacniania stosowanego ukierunkowania nauczania, odpowiedniego dydaktycznego i naukowo-metodycznego zabezpieczenia edukacji, jego psychologicznego i pedagogicznego uzasadnienia, udoskonalenia mistrzostwa nauczycieli, ujawnienia twórczego potencjału uczniów adekwatnego do ich predyspozycji, możliwości i zdolności.

Współbrzmiająca z tymi zaleceniami jest opinia znanego ukraińskiego uczonego I. Zyazyuna (2012), który twierdzi, że sensem i celem współczesnej edukacji musi się stać „... człowiek w stałym rozwoju, jego

duchowe kształtowanie się, harmonizacja stosunków z sobą i innymi ludźmi, ze światem... System edukacji tworzy się dla człowieka, funkcjonuje i rozwija się w jego interesie, służy pełnemu rozwojowi osoby i w idealnej sytuacji prowadzi do szczęścia człowieka”.

Edukacja jest więc środkiem socjalizacji jednostki i zabezpieczeniem ciągłości pokoleń, środowiskiem komunikacji i włączania w świat wartości oraz zdobyczy nauki i techniki. Edukacja przyspiesza proces rozwoju i powstawanie człowieka jako osoby i indywidualności, zapewnia formację duchową człowieka i jego światopoglądu, wartości, orientacji i zasad moralnych.

Stan edukacji i jej perspektywy rozwoju zależą w znacznej mierze od polityki państw w tym zakresie. W świecie odbywa się aktywne tworzenie globalnego obszaru edukacyjnego: tworzy się jednolity system wiedzy, powszechnie używa się języka angielskiego, następuje rozszerzenie stosowania technologii informatycznych, działalność instytucji edukacyjnych przyjmuje zinternacjonalizowany i innowacyjny charakter. Globalizacja przenika wszystkie poziomy struktury społecznej i dostaje się do wszystkich warstw społecznych, które nie są zamknięte w sobie, formuje sieć komunikacji, wsparcia i kontroli społecznej. Globalizacja warunkuje transformację prawnych i regulacyjnych funkcji państwa, co doprowadza do osłabienia wpływu państwa na człowieka.

W wielu krajach państwowa polityka edukacyjna uznaje wysoki profesjonalny i ogólny poziom kultury ludności za ważny warunek rozwoju społecznego i gospodarczego, zachowania i podwyższenia konkurencyjności gospodarki narodowej na rynkach światowych, bezpieczeństwa i stabilności społecznej.

Na początku III tysiąclecia radykalnie się zmienia państwowa polityka edukacyjna na Ukrainie. Rozpoczęło się kształtowanie nowych paradygmatów edukacji, zorientowanych na wejście Ukrainy do światowej przestrzeni edukacyjnej, pogłębiają się tendencje dyferencjacji edukacji. Współpraca międzynarodowa ma sprzyjać poszerzeniu się możliwości obywateli Ukrainy w zakresie nabywania wysokiej jakości kształcenia i efektywnego wykorzystania swoich możliwości zawodowych, swojego fachowego potencjału w rozwiniętych demokratycznych państwach. Taka współpraca powinna promować działania związane z podejmowaniem dodatkowych inwestycji zagranicznych w rozwój edukacji na Ukrainie.

Jednocześnie globalizacja zrodziła szereg problemów globalnych ludzkości: ekologicznych, demograficznych, politycznych. Założyciel Międzynarodowego Centrum Badawczego „Klubu Rzymskiego” zakłada potrzebę badań perspektyw ludzkości w warunkach współczesnych problemów globalnych. Pećcei A. sformułował tezę, iż istotą globalnego problemu jest „przetrwanie ludzkości” uzasadniając, iż prawdziwy problem rodzaju ludzkiego na tym poziomie jego ewolucji polega na tym, że ludzkość okazała się całkowicie niezdolna podążać drogą tych przemian, które sama wniosła w ten świat.

Ponieważ problem, który powstał w tym krytycznym okresie rozwoju ludzkości znajduje się w środku, a nie na zewnątrz ludzkiej istoty, rozumianej zarówno indywidualnie, jak i wspólnotowo, to i jego rozwiązanie, według Pećcei, przyjdzie z wnętrza człowieka, w pierwszej kolejności przez korygowanie systemu wartości. Są wartości i tradycje w społeczeństwie, które są przestarzałe, co utrudnia rozwój społeczny i osobisty, więc muszą pozostać w przeszłości. I są wartości uniwersalne, ponadczasowe, nie ulegające zmianom pomimo poważnych przemian we współczesnej cywilizacji. Wśród tych ostatnich, V. Kremień (2012) wyróżnia poczucie humanizmu, moralnej odpowiedzialności, patriotyzmu, narodowej jedności.

Wydaje się, że globalizacja musi osłabić znaczenie podziałów narodowych. Lecz globalizacja to nie tylko zbliżenie narodów, państw, gospodarek, a i zaostrzenie konkurencji między nimi w różnych dziedzinach, rozszerzenie pola konkurencji. Konkurencyjność, rywalizacja narodów, krajów, państw przybiera charakter ogólny, światowy oraz obejmuje wszystkie dziedziny życia.

W tych warunkach tylko zjednoczone narody – państwa potrafią maksymalnie uświadomić sobie swój narodowy interes i ochronić go w procesie współpracy i konkurencji z innymi państwami. Edukacja, podobnie jak inne dziedziny, jest powołana i ma wszystkie możliwości prowadzące do zjednoczenia narodu.

Natomiast, jak słusznie zauważa V. Kremień powstają problemy nowych strategii edukacji. I w szkolnej edukacji nauczanie, opierające się na przyswojeniu specjalistycznej wiedzy naukowej musi być istotnie uzupełnione o kształcenie humanistyczne zorientowane na kształtowanie światopoglądu. Dotyczy to nie tylko wiedzy z zakresu nauk społecznych i humanistycznych, ale szerzej rozumianej wiedzy humanistycznej prezentowanej przez filozofię, literaturę i sztukę.

O humanizacji edukacji dziś mówi się dużo. Jej istota obecnie leży w tym, żeby sformować w człowieku refleksyjny stosunek do siebie i do świata. Ważnie żeby dzieci od najmłodszych lat uświadamiały sobie, że istnieją różne kultury, różne tradycje kulturalne, i ponieważ żyją w świecie globalnym, muszą respektować te tradycje. Uformowanie tolerancyjnego stosunku do innych kultur, jest trudne, ponieważ człowiek ukształtowany w swojej kulturze, często postrzega inne kultury jako coś obcego, a nawet wrogiego. Wyrabianie nowych strategii edukacyjnych, uwzględniających możliwą przebudowę systemu wartości współczesnej cywilizacji jest dziś zapewne problemem najtrudniejszym, ale również najważniejszym.

Zmiany cywilizacyjne warunkują konieczność przygotowania człowieka do korzystania z nowych technologii. Przede wszystkim sprawa dotyczy informatyzacji i komputeryzacji. Wyjątkowa okazja do zmiany jakościowej w zakresie edukacji jest związana z intensywnym rozwojem środków komunikacji, technologii informacyjnych i multimedialnych, które pozwalają znacznie zintensyfikować proces edukacyjny.

Komputer pełni istotną rolę w procesie uczenia się: jest drogą do alfabetyzacji komputerowej, bez której nie da się być konkurencyjnym; stanowi potężny środek indywidualizacji i intensyfikacji działalności edukacyjnej; jest drogą do uzyskiwania informacji z całego świata, umożliwia nowy typ edukacji – kształcenie na odległość, które w naturalny sposób uzupełnia tradycyjne formy nauczania.

W naszym kraju dostrzega się pewien rozwój w rozprzestrzenianiu się technologii informatycznych, ale jest on niewystarczający. Według danych statystycznych liczba komputerów osobistych w przeliczeniu na 100 uczniów w szkołach Danii – 27,3, w tym z dostępem do Internetu – 26,3; Norwegii – odpowiednio 24,2 i 22,7, Niderlandach – 21,0 i 20,0, Wielkiej Brytanii – 19,8 i 18,5. Jeśli chodzi o wykorzystanie technologii komputerowych w procesie edukacyjnym obraz jest następujący. Udział nauczycieli, którzy wykorzystują osobiste komputery w klasie w ciągu roku, w Wielkiej Brytanii – 96,4, w Danii – 94,6, Niderlandach – 90,0; Norwegii – 89,4 (Абдрахманова, Ковалева, 2010).

Na podstawie istniejącej oficjalnej statystyki dostęp do komputerów w szkołach wiejskich na Ukrainie wynosi 97,8%, a miejskich – 93,4%. Przy czym na początku 2010/2011 roku szkolnego na Ukrainie na 1 komputer osobisty przypada na 28 uczniów szkół średnich. Dla porównania, w Europie i Stanach Zjednoczonych analogiczny wskaźnik wynosi 5-7 osób na 1 komputer. Po otrzymaniu informacji od ukraińskich nauczycieli studium o braku informatyzacji, można wyciągnąć kilka wniosków. Po pierwsze, że baza technologiczna (w tym komputerowa szkół) jest przestarzała i nie spełnia współczesnych wymagań. Po drugie, i to jest wyróżnili podczas badania sami nauczyciele, istnieje problem niedostatecznego włączania dostępnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych w proces edukacyjny (dane ze strony internetowej firmy Microsoft).

Na fakt, że technologie informatyczne, jak każde technologie, mogą przynosić różne skutki, zwrócił uwagę opinii publicznej V. Stepin. Współczesne procesy globalizacji i informatyzacji zjednoczą świat przez wprowadzanie kultury masowej. Ta kultura, jak pokazuje rzeczywistość, jest zorientowana na rozrywkę, na powierzchowny albo wirtualny stosunek do świata. Wywołuje ona szczególny typ myślenia – „świadomość klipu”, gdzie muzyczny jest klip staje się swoistą formą procesów duchowych.

W związku z tym powstaje odpowiednik kultury masowej i myślenie o dziecku, które chwyciło komputer i Internet, że będzie tam szukać wiedzy naukowej opanować chemii, fizyki. Jest to myślenie naiwne. Dziecko szybciej będzie szukać gry, zabawy, lekkiego i szybkiego sposobu zarabiania pieniędzy i tym podobnych treści. Powstaje problem, w jaki sposób kształtować człowieka, aby mógł zająć się własnym rozwojem i systematycznie pracować w tym kierunku.

Ludziom, którzy są wychowani przez kulturę masową z jej klipową świadomością, trudno jest samodzielnie się uczyć, aby zdobyć wiedzę, ciężko wytrwale pracować, stawiać odległe cele i dążyć do ich osiągnięcia. Teraz rośnie nowe pokolenie ludzi, którzy są prawie nieprzystosowani do tego, do czego było przyzwyczajone poprzednie pokolenie – do rozumowania surowego, racjonalnego, ograniczenia i samoograniczenia, poważnych wysiłków związanych ze zdobywaniem wiedzy. Kultura popularna w dużym stopniu obniża standardy racjonalizmu, i to należy uwzględnić przy opracowywaniu strategii edukacyjnych.

Współczesna cywilizacja wymaga od edukacji człowiekocentryzmu, czyli maksymalnego zbliżenia się edukacji do potrzeb konkretnego ucznia, jego indywidualnych umiejętności, zdolności i charakteru. Tylko w takich warunkach można odkryć najbardziej utajnione talenty człowieka, dać mu możliwość realizacji swojego potencjału, co doprowadzi do efektywnego i spójnego rozwoju społecznego.

Takie transformacje pobudzają edukację do rezygnacji z orientacji jednostronnej, skierowanej tylko na społeczne potrzeby, a skoncentrowania się na indywidualnych potrzebach człowieka, jego wymiarach wartości na wiedzy o świecie, samowiedzy, umożliwiając każdemu osiągnięcie celu poprzez rozwój własnych cech i poprzez własne wysiłki.

Nauki psychologiczne i pedagogiczne mogą być pomocne w podejmowaniu adekwatnych decyzji przez:

- akcentowanie faktu, iż najwyższym celem rozwoju edukacji jest rozwój jednostki, akcentowanie człowiekocentryzmu jako najwyższej wartości rozwoju cywilizacyjnego;
- wskazywanie, iż deałem edukacji jest kreatywna, aktywna i suwerenna jednostka z humanistycznym światopoglądem, głębokimi moralnymi wartościami;
- umieszczenie w centrum procesu edukacyjnego tematu ekologii i zdrowego stylu życia jako składnika wymiaru cywilizacyjnego, jakim jest ochrona i utrzymanie równowagi ekologicznej poprzez naturalne-edukacyjne środowisko;
- nauczanie integracji społecznej w kontekście technologii ochrony zdrowia, które w przyszłości powinno być dążeniem każdego człowieka;
- przyjęcie na drodze edukacji tolerancji jako sposobu partnerstwa cywilizacyjnego, opartego na szacunku do innych modeli życia, ciekawości, pragnieni poznania czegoś nowego¹.

Tolerancja nie zatrze różnicy między miłością i występkiem, dobrem i złem, ale kultywuje pluralizm ideologiczny, pobudza do dialogu społecznego, dyskusji światopoglądowych pozycji różnych ludzi, kształtowania człowieka, zdolnego

¹ Постанова загальних зборів Національної академії педагогічних наук України № 1-6/3-5 від 18.11.2010. – <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.41284.0>.

psychicznie i fachowo funkcjonować w stale zmieniającym się środowisku. Konieczne jest więc kierowanie procesu edukacyjnego na przygotowanie człowieka globalistycznego, który może pracować w szerokiej przestrzeni z odpowiednim przygotowaniem światopoglądowym i językowym; prowadzenie do korelacji obszaru edukacyjnego z nowymi tendencjami i treściami.

Rozwiązywaniem nagromadzonych problemów może stać późniejsza praca nad kształtowaniem nowych wymiarów edukacji, która charakteryzuje się: skierowaniem edukacji na osobę uczącego się, co stwarza możliwość pracy z wiedzą i kompetencjami poprzez różne duchowe i praktyczne badania naukowe, opracowania techniczne i technologiczne, projekty społeczne, inną profesjonalnie zorientowaną działalność tak w procesie kształcenia, jak w czasie wolnym.

Paradygmat edukacji zorientowany na jednostkę przewiduje:

- instytucjonalną integrację środowiska społeczno-kulturowego;
- innowacyjny technolohizm rozumiany jako rozwój technik poznawczych;
- rozszerzenie metod uczenia się z racjonalno-pragmatycznej do transcendentalnej oraz produktywnej i kreatywnej;
- wprowadzenie wolności poznawczej do procesu edukacyjnego;
- mnogość i zmienność jako zasada edukacji zorientowanej na jednostki, konkretyzująca się w planach i programach różnych typów instytucji edukacyjnych².

Proponowane postulaty dają możliwość z jednej strony zachować jednolity obszar edukacyjny w jego standardowej części zewnętrznej, a z drugiej – formować zmiany kształtu wynikające z komponentu regionalnego, zajęć fakultatywnych w różnych typach instytucji edukacyjnych, formach edukacji (badania zewnętrzne, edukacja rodziny, kształcenie na odległość), treści edukacji (możliwość wybrania różnych programów i podręczników), różnorodnych warunków przeprowadzenia kształcenia, stworzenia nowych teorii i metod edukacji, możliwości wyboru dla wszystkich podmiotów procesu edukacyjnego odpowiednich programów edukacyjnych, materiałów i obiektów działalności, rozszerzenie środowiska komunikacyjnego w szkołach poprzez tolerancyjną i demokratyczną pedagogikę.

Maksymalnemu ujawnieniu talentów młodych ludzi również będzie sprzyjać organizacja fachowej profilowanej szkoły, w której nauczyciel będzie traktowany jako nośnik norm i wartości całego systemu oraz moderator, doradca, ekspert, katalizator, działający w środowisku kultury i edukacji.

Jest to sposób na ujawnienia się psychologicznych rezerw uczniów, przez które mogą przekształcić się z pasywnych obiektów pedagogicznych wysiłków w aktywne podmioty – uczestników bezpośrednich w procesie uczenia się.

² Постанова загальних зборів Національної академії педагогічних наук України № 1-6/3-5 від 18.11.2010. – <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.41284.0>.

Unikalność kształcenia zorientowanego na ucznia jest potężnym, sprawdzonym w czasie, podejściem filozoficznym i metodologicznym, skierowanym na ujawnianie się potencjału każdego człowieka. Ważnym kierunkiem wprowadzania innowacyjnych metod kształcenia jest intensyfikacja procesu edukacyjnego i maksymalne zaangażowanie nauczycieli.

Uświadomienie wyżej wymienionych problemów od dawna prowadziło zespół z Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy do poszukiwania odpowiedzi na wyzwania czasu.

Jak stwierdzono w Uchwale Walnych zgromadzeń (Загальних зборів) NANP Ukrainy (od 18.11.2010 roku), kwestie dotyczące rozwoju nowych wymiarów edukacji jako elementów współczesnych przemian cywilizacyjnych, społeczno-gospodarczych, technologiczno-komunikacyjnych, kulturalnych na Ukrainie wymagają dokładnej analizy i szczegółowych badań.

W oddziałach Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy przeprowadzane są badania za tymi kierunkami, w szczególności:

- uzasadniono teoretyczne i metodologiczne podstawy pedagogiki jako nauki, traktując ją jako część humanitarnej wiedzy, która koncentruje się na dziecku, edukacji zorientowanej na jednostkę, akcentuje różnorodność i indywidualizację oraz komunikację w społeczeństwie informacyjnym;

- opracowywane są idee filozofii edukacji, w granicach których procesy edukacyjne są traktowane jako wielowymiarowe i wielofunkcyjne systemy, zbudowane na zasadach, kulturowych i cywilizacyjnych (uwzględniając kierunek zmian od społeczeństwa industrialnego do społeczeństwa naukowo-informacyjnego);

- badanie rozwoju jednostki rozpatrywane jest zgodnie z paradygmatami wartości procesu edukacyjnego, który obejmuje otwartość, synergiczność, informacyjność, komunikatywność, mobilność, demokratyczność, decentralizację.

Szczególną troską otacza się badania procesów rozwoju edukacji i kształtowania innowacyjnego modelu jednolitego obszaru edukacyjnego biorąc pod uwagę zarówno zmienne, kryzysowe warunki współczesnego społeczeństwa ukraińskiego, jak i kontekst postępu ogólnoeuropejskiej cywilizacji, w szczególności wchodzenie szkolnictwa wyższego Ukrainy do Procesu Bolońskiego (dzięki czemu tworzą się innowacyjne modele edukacji, ocenie podlega treść nauczania, materiałów dydaktycznych, metod i form kształcenia).

Dalszych badań i rozstrzygnięć wymagają te problemy rozwoju edukacji, gdzie jest ona środkiem cywilizacyjnych i kulturowych zmian, a mianowicie:

- opracowanie pedagogicznie uzasadnionych sposobów zachowania tożsamości lokalnej w kontekście ogólnoglobalizacyjnych procesów;
- rozwijanie metod i technologii, skierowanych na kształtowanie u młodych ludzi zdolności życia i rozwoju w warunkach wyzwań cywilizacyjnych i zagrożeń, które istnieją w społeczeństwie;
- formułowanie i uzasadnienie zasad i zmian filozofii edukacji;

- człowiekocentryzm i dziekocentryzm jako główne założenie rozwoju edukacji;
- opracowanie warunków i rozwoju humanistycznej strategii kształcenia człowieka w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- sposoby i środki rozwoju różnorodności i dywersyfikacji nabywania różnych kompetencji uczniów w warunkach zorientowanej na jednostkę budowy obszaru edukacyjno-wychowawczego.

Prezydent Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy V Kremień uważa, że jest możliwa realizacja zreformowania ukraińskiej edukacji i pełnowartościowego włączenia jej w europejski i światowy obszar edukacyjny. Podkreślić tu należy, że Wasyl Grigorowicz Kremień jest współtworcą strategii rozwoju ednkacji, współautorem prac i dokumentów określających zadania edukacji. Warunkiem koniecznym jest jednak reorganizacja, odpowiedzialność i systematyczne monitorowanie zmian.

Od rozwiązania tych problemów będzie zależało, w której z tych trzech grup państw znajdzie się Ukraina: wśród tych, które produkują nowe technologie, wśród tych, które mogą wykorzystywać nową technologię czy będzie na uboczu postępu ludzkiego, to znaczy poza współczesnymi technologiami.

Bibliografia

Абдрахманова Г.И., Ковалева Г.Г. Использование информационных и коммуникационных технологий в образовании.. – Вопросы образования. – №3. – 2010

http://vo.hse.ru/arhiv.aspx?catid=252&z=1467&t_no=1468&ob_no=1484

Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії. — Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. — 608 с.

Кремень В.Г. Чому і що потрібно змінювати в українській освіті? – Урядовий кур'єр / газета центральних органів виконавчої влади України. – 1 листопада 2012 р. <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/chomu-i-sho-potribno-zminyuvati-v-ukrayinskij-osvi/p/>.

Кремень В.Г. Чому і що потрібно змінювати в українській освіті? – Урядовий кур'єр / газета центральних органів виконавчої влади України. – 1 листопада 2012 р. <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/chomu-i-sho-potribno-zminyuvati-v-ukrayinskij-osvi/p/>.

Кремень В.Г. Чому і що потрібно змінювати в українській освіті? – Урядовий кур'єр / газета центральних органів виконавчої влади України. – 1 листопада 2012 р. <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/chomu-i-sho-potribno-zminyuvati-v-ukrayinskij-osvi/p/>

Подольська Є.А. Соціологія: 100 питань 100 відповідей. – К.: Інкос, 2009. – 352 с. –

http://pidruchniki.ws/15100827/sotsiologiya/suchasna_tsvilizatsiya_sotsialni_transformatsiyi

Постанова загальних зборів Національної академії педагогічних наук України № 1-6/3-5 від 18.11.2010. –

<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.41284.0>.

Постанова загальних зборів Національної академії педагогічних наук України № 1-6/3-5 від 18.11.2010. –

<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.41284.0>.

Степин В.С. Наука і освіта в епоху цивілізаційних змін. –

<http://refs.co.ua/52573->

[Nauka i obrazovanie v epohu civilizacionnyh peremen.html](http://refs.co.ua/52573-Nauka_i_obrazovanie_v_epohu_civilizacionnyh_peremen.html).

Українська система освіти потребує іновацій. –

<http://www.microsoft.com/ukraine/news/issues/2010/08/ukrainian-educational-system-needs-innovation.mspх>.

Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. – 364 с. <http://www.zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/166-2010-03-30-06-58-16>.

Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. – 364 с. <http://www.zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/166-2010-03-30-06-58-16>.